

**O‘ZBEK TILI SINONIMLARINIG
O‘QUV LUG‘ATI**

Toshkent - 2021

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI

O‘ZBEK TILI, ADABIYOTI VA FOLKLORI INSTITUTI

**O‘ZBEK TILI SINONIMLARINIG
O‘QUV LUG‘ATI**

Toshkent-2021

UDK: 811.512.133(038)

KBK 81.2 O'zb

M14

Mualliflar:

**N.Mahmudov, D.Lutfullayeva, D.Xudoyberganova, Y.Odilov,
M.Yo'ldoshev, D.Andaniyazova, F.Musayeva,**

Mas'ul muharrir:

Y.Odilov, filologiya fanlari doktori, professor

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti
Ilmiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan (2021-yil 24-oktyabr, 8-majlis bayonnomasi).

SO‘ZBOSHI

Til birliklari orasidagi sinonimiya munosabati tilday murakkab va muhtasham tizim tarkibidagi favqulodda muhim paradigmatic munosabatlardan biri bo‘lib, bu munosabatning mavjudligi mazkur tizimning takomili va taraqqiyoti darajasi bilan uyg‘undir. Boshqacha qilib aytganda, tilning rivojlanganlik darajasining yuksakligini, demakki, uning zanginligi va ranginligini ta‘min etadigan muntazam va betimsol omillardan biri unda lisoniy birliklararo ma‘nodoshlik – sinonimiya munosabati imkoniyatlarining ko‘lamdorligidir. O‘zbek tili ana shunday qadimiy va rivojlangan boy tillardan biri sifatida salmoqli miqdordagi sinonimik munosabatlar asosida birlashgan yoki birlashadigan so‘z gavharlari zaxirasiga sohib tildir.

Ayrim tadqiqotchilar sinonimlar muammosi benihoya muhim leksikologik masalalardan biri ekanligini ta‘kidlar ekan, shunday yozadilar: Yevropada “hali XVIII asrning oxirlaridayoq muayyan bir tushuncha ifodasi uchun tilda bir necha so‘zni qo‘llash imkoniyati haqidagi masala muhokama qilingan edi”.¹ Hech kimga sir emaski, so‘z mulkining sultoni ulug‘ Alisher Navoiy XV asrda “Muhokamatu-l-lug‘atayn” asarida o‘zbek (turkiy) tili misolida mazkur muammoni sinonimlar sinchisiday ko‘rsatib bergandi. Bu holatni taniqli til tarixchisi Q.Sodiqov birma-bir tahlil qilgan, shoirning sinonimlarga munosabati haqida gapirar ekan, u quyidagi jihatlariga e‘tiborni qaratadi: “Navoiyning yozishicha, shoirlar mayning ta‘rifida ko‘p mubolag‘a qildilar, may ichmak qoidasida ko‘p so‘z surib, nihoyasiz zarif ta‘riflar zohir qilurlar. Biri *sipqarmaq* lafzidirkim, mubolag‘a bundan o‘tmas... Navoiyning e‘tiroficha, *sipqaray* so‘zining mazmuniga yetganda, forsiy she‘rda bu ta‘rifni berishning iloji yo‘q. Yana *tamshimmaq* lafziki, ma‘nosi “g‘oyat zavqdan tez ichmas-u, lazzat topa-topa oz-oz ichar”. Olim Navoiyning yana *bo‘xsamoq*, *yig‘lamaq*, *yig‘lamsinmaq*, *ingramak*, *singramak*, *siqtamaq*, *o‘kurmak*, *inchkirmak*, *hoy-hoy yig‘lamaq* kabi ma‘nodoshlar; *qimsanmaq*, *qizg‘anmaq* kabi

¹ Кар.: Королева Н.В., Артамонова Е.В. Проблема синонимии как одна из важных проблем лексикологии / Вестник КАСУ. N2. 2009 // www.vestnik-kafu.info/journal/18/713

ma'nodoshlar; *xor*, *cho'kir* kabi ma'nodoshlar; *bezanmak*, *yasannaq* kabi ma'nodoshlar va boshqa ma'no nozikliklari haqidagi fikrlarini tahlil qilgan.² Benazir so'z sinchisi Alisher Navoiy mazkur so'zlar orasidagi ma'nodoshlikning zimnu zaminini ko'rsatish bilan bir qatorda ular o'rtasidagi farqli mazmuniy injaliklar va bu injaliklarning badiiy-mantiqiy ifoda quvvati qamrovlarini ham oydinlashtiradi.

Sinonimiya, xususan, leksik sinonimiya hodisasi dunyo tilshunosligi tarixida juda keng o'rganilgan semantik kategoriyalardan biri, hozirga qadar bu hodisa sinoatlarini nazariy inkishof qilishga bag'ishlangan minglab asarlar, ana shunday paradigmatic munosabat asosida uyushgan birliklarni tizim sifatida ta'rif, tavsif va amaliy istifoda uchun taqdim etadigan yuzlab sinonimik lug'atlar yaratilgan.³ Masalan, XX asr oxiri – XXI asr boshlarida rus leksikografiyasida nashr etilgan va 3200 ga yaqin turli tipdagi lug'atlar tahlil qilingan monografiyada rus tilidagi 50 ga yaqin sinonimik lug'at batafsil ilmiy sharhlanib, ularning yutuq va kamchiliklari qayd etilgan.⁴ Shunday bo'lishiga qaramasdan, dunyo tilshunosligida sinonimiyaning murakkab mohiyatini ochib berishda tamoman bir xil bo'lgan yagona ilmiy qarash mavjud emas. Rus tilshunoslari N.V.Koroleva va Ye.V.Artamonovalar turli tilshunoslar tomonidan ilgari surilgan bir-biridan farqli bir qancha sinonimlar ta'riflarini qayd etadilar, ya'ni sinonimlar – “bir yoki bir necha lug'aviy ma'nolari bilan mos keluvchi lug'aviy birliklar” (T.I.Arbekova); “ma'nosi bir xil, ammo talaffuzi har xil so'zlar” (N.G.Golitsova); “bir tushunchani ifodalaydigan, ammo bir-biridan semantik (ma'no qirralari) yoki stilistik farq viladigan so'zlar” (A.M.Chepasova); “nafaqat bir predmet yo'nalishidagi, balki ma'nosi ham yaqin so'zlar, ularda leksik ma'noda umumiylik mavjud” (V.I.Koduxov); “teng ma'noli so'zlar” (M.Maruzo); “o'xshash ma'noli so'zlar” (L.R.Zinder, T.V.Stroyeva); “bir tushunchani yoki o'zaro juda yaqin

² Содиков Қ. “Мухокамату-л-луғатайн”ни ўқиб ўрганиш. –Тошкент: ТДШИ, 2011. –Б.12 – 15.

³ Батафсил қар.: Пардаев А. Проблематика лексикографического представления синонимии на современном этапе // Anuari de Filologia. Llengües Literatures Modernes. 5/2015, pp.89 – 98 / readcube.com/articles/10.1344%Faflm2015.5.7.

⁴ Козырев В.А., Черняк В.Д. Лексикография русского языка: век нынешний и век минувший. 2-е изд. –СПб: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2015. –С.116 – 126.

tushunchalarni ifodalaydigan soʻzlar” (A.P.Evgenyeva); “yagona yoki juda yaqin predmetli-mantiqiy mazmunga ega soʻzlar” (K.V.Arangel'skaya); “nominativ mohiyati jihatidan bir xil, ammo odatda stilistik jihatdan farqlanuvchi soʻzlar” (A.A.Reformatskiy); “muayyan kontekst yoki mazmunan yaqin kontekstlarda bir-birini almashtira oladigan soʻzlar” (L.A.Bulaxovskiy).⁵ Mazkur taʼriflar jamlab olib qaralganda, sinonimiya hodisasining butun murakkab mohiyatini maʼlum maʼno yoki darajada oydinlashtirar, lekin alohida-alohida olib qaralganda, bu lisoniy sinoatning ich-ichiga kirish imkonini bermasligi aniq.

Alohida taʼkidlamoq joizki, oʻzbek tilshunosligida sinonimiya hodisasining taʼriflanishi oʻzining qamrovliligi bilan eʼtiborga molik. Bu taʼrif atoqli tilshunos akademik A.Hojiyevga tegishlidir, unda sinonimiyaning bir qator benihoya nozik jihatlari oʻzining aniq-tiniq ifodasini topgan: “Sinonimlar maʼnosining bir xilligi ularning oʻzaro farqli xususiyatlarga ega boʻlishini inkor etmaydi. Aksincha, tilda bir maʼnoni ifodalash uchun bir necha soʻzning mavjudligi sinonimlarning bir-biriga har jihatdan toʻla mos kelmasligini, ulardan har biri oʻziga xos belgi-xususiyatlarga egaligini koʻrsatadi. Sinonimik qatorni tashkil etuvchi soʻzlar qaysidir jihatlari bilan bir-birlaridan farqlangani uchun tilda alohida leksik birlik sifatida yashash imkoniyatiga ega boʻladi.”⁶ Agar ayni shu farq mavjud boʻlmasa, bu farqning ifodalanishi lisoniy-mantiqiy muloqot muvozanati uchun qimmat bilan yukunmasa, sinonimlar deyiladigan ulgurji lisoniy zaxira tilga mutlaqo ortiqcha va keraksiz yuk boʻlib qolardi.

Hatto tilda “absolyut sinonimlar” deb nomlanib kelayotgan bir tur sinonimlar bor deb qaraladi. Ammo A.Hojiyev bunday sinonimlar haqida shunday yozadi: “Tilda har jihatdan bir-biriga teng boʻlgan, har jihatdan bir-birini qoplaydigan ikki yoki undan ortiq soʻzning boʻlishiga ehtiyoj yoʻq. Ehtiyoj yoʻq ekan, bundan xususiyatln soʻzlar ham boʻlmaydi. Demak, tilda sinonimlarpig borlignping oʻziyoq oʻzaro sinonim boʻlgan har bir soʻz oʻziga xos qandaydir xususiyatga yoki xususiyatlarga egaligini koʻrsatadi. Haqiqatda

⁵ Королева Н.В., Артамонова Е.В. Проблема синонимии как одна из важных проблем лексикологии...

⁶ Шоабдурахмонов Ш., Асқарова М., Ҳожиёв А. ва бошқ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. I қисм. –Тошкент Ўқитувчи, 1980. –Б.115.

ham shunday. Ma'nosi va boshqa xususiyatlari bilan bir-biriga juda teng keladigan so'zlar asosan ilmiy terminlarda uchrab turadi: *revolyutsiya, inqilob; agitatsiya, tashviqot; tema, mavzu* kabi. Lekin bunday sinonimlar ham qandaydir belgisi, masalan, qo'llanish darajasi, eskirganlik yoki eskirmaganligi va sh. k. bilan ma'lum darajada farqlanib turadi. Agar hech qanday farqli belgi bo'lmasa, bunday sinonimlik o'tkinchi holat bo'lib, ma'lum vaqtlardan so'ng ulardan biri shu ma'noda iste'moldan chiqadi. Tilning tabiati shuni talab etadi.”⁷ Taniqli semasiolog M.Mirtojiyev A.Hojiyevning absolyut sinonimlikni o'tkinchi holat sifatida baholaganligini ma'qullaydi va shunday yozadi: “Uningcha, absolyut sinonim tarkibidagi bir so'z yo arxaiklashadi, yo sherigiga nisbagan semantikasini bir jihati bilan farqlaydi. Bu gap haqiqatga ancha mos keladi. Faktlarga murojaat qilaylik. Rus tilida shu vaqtgacha *aeroplan* va *samolyot* so'z juftligi absolyut sinonim deb kelinadi. Ammo so'ngi vaqtlarda *samolyot* so'zi umumxalq nutqida keng qo'llansa, *aeroplan* kitobiy leksikaga xoslanayotganligi sezilmoqda. Bu so'zlardagi taraqqiyotni o'zbek tili nuqtayi nazaridan ham aytish mumkin. O'zbsk tilida *tilshunos* va *lingvist* so'zlari absolyut sinonim deb ko'rsatib kelinadi. Lekin hozir *tilshunos* so'zi umumso'zlashuv tilida qo'llansa, *lingvist* so'zi deyarli kitobiy leksikaga xoslanib bo'ldi. Absolyut sinonimlar deyarli tillarda sanoqli mikdorda uchraydi. Uning ham ayrimlari yuqoridagicha absolyutligini yo'kotayotgan bo'lsa, bu A.P.Hojiyev o'z qarashi bilan nihoyatda haq ekanligini ko'rsatadi.”⁸ Ko'rinadiki, har jihatdan tamoman bir-biriga teng keladigan, hech qanday farqli jihatlari bo'lmagan absolyut sinonimlar (yoki dubletlar deb ham nomlanadigan) tilda barqaror hodisalar emas, balki vaqtincha yoki o'tkinchi hodisalardir.

Bu o'rinla yana bir xususga e'tiborni qaratish maqsadga muvofiq. A.P.Yevgenyeva tahriri ostida nashr qilingan “Словарь синонимов русского языка” (Ленинград: Наука, 1970 – 1971) kitobida sinonimlarni tanlash mezonlari

⁷ Ўзбек тили лексикологияси. –Тошкент: Фан, 1981. –Б.241.

⁸ Миртожиев М. Ўзбек тили семасиологияси. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2010. –Б. 192 –193.

anchayin munozarali, ya'ni uning kirish qismida shunday qayd qilingan: "Bir-biriga sinonim so'zlar sifatida faqat hozirgi adabiy tilning, jonli umummilliy so'zlashuv nutqining ajralmas qismi bo'lgan so'zlarni e'tirof etish kerak. Shuning uchun lug'atda sinonimlarni ajratish va tanlashning birinchi va asosiy tamoyili bu so'zlarning a) hozirgi, b) umummilliy, v) adabiy tilga mansubligi bo'lishi kerak. Bir xil va yaqin ma'noli so'zlarni sinonimlar sifatida hozirgi adabiy til tarkibida ajratish ... arxaik, shevaga oid, jargon, shuningdek, tor mutaxassislik leksikasi haqidagi masalani o'rtadan ko'taradi va bunday leksikani Lug'atdan tashqariga chiqaradi. Faqat ana shunday qilinganda, sinonimiyaning mohiyatini tilning alohida hodisasi sifatida ochish va sinonimlarning roli va vazifasini tavsiflash mumkin bo'ladi." Lug'atdagi mazkur tamoyilning bahsli ekanligini asoslar ekan, o'zbek tilshunosi Abdunazar Pardayev, ayniqsa, arxaik so'zlar va jargonlar uslubiy vazifalarni bajarishiga urg'u beradi hamda bunday nuqtayi nazar o'zini aslo oqlay olmasligini alohida to'g'ri ta'kidlaydi.⁹ Mazkur lug'atning bir jildli yangi nashrida A.P.Yevgenyevaning o'zi ham lug'atning tuzilishini tavsiflar ekan, 2-paragrafda mazkur fikrlarini bir qadar tahrir qilgan va munozarali jihatlarni anchayin bartaraf etgan: "Sinonimik guruhlariga hozirgi rus adabiy tilining, jonli umummilliy so'zlashuv nutqining so'zlari kiradi. Tor mutaxassislik va sheva so'zlari faqat muayyan sohaga yoki qo'llanish doirasiga mansubligini saqlagan bo'lsa-da, keng tarqalgan bo'lsa, beriladi. Eskirgan so'zlardan XIX asr klassik adabiyoti uchun odatiy bo'lgan va hozirgi badiiy adabiyotda u yoki bu darajada qo'llanadiganlari beriladi."¹⁰

Sinonimlarning mohiyati va tavsifi, ularning boyligi va va hajmdorligi haqida gap borar ekan, bular e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Chunki sinonimik qatorning miqdoran kattaligi ifoda aniqligi va ranginligini ta'minlashdagi muhim omillardandir.

Tildagi intensivlik semantik kategoriyasining ifodalanishidagi faol unsurlardan biri sinonimik qatorlar ekanligini tadqiqotchilar ko'p bor qayd

⁹ Пардаев А. Проблематика лексикографического представления синонимии на современном этапе... –Б. 94 – 95.

¹⁰ Словарь синонимов русского языка. Под ред. А.П.Евгеньевой. –М.: Астрель. АСТ, 2002. –С.6.

etganlar.¹¹ Muayyan belgi-xususiyatning intensiv, kuchli ifodalanishi, belgi-xususiyatning kuchli-kuchsiz ifodalanishi tarzida qarshilantirilishi va bunda sinonimlarning ishtiroki tildagi real hodisalardandir. A.Hojiyevning quyidagi fikrlari intensivlik va sinonimiya munosabati va mohiyatini aniq ko'rsatib beradi: "Sinonimlar bildiradigan vaqt, harakat, belgi, miqdor kabialarda ularning har birida belgining darajasi har xil bo'lishi mumkin. Masalan, *avval, oldin, ilgari, burun, qadim* sinonimlaridan *ilgari* so'zida vaqtning o'tishiga qarab uzoqlik darajasi *avval, oldin* so'zidagidan ortiq. *Burun* so'zida *ilgari* so'zidagiga nisbatan, *qadim* so'zida esa *burun* so'zidagiga nisbatan ortiqroq. *Ishchan, harakatchan, serharakat, g'ayratli, serg'ayrat, tirishqoq, urinchoq* sinonimlaridan *g'ayratli, serg'ayrat, tirishqoq* so'zlari belgini kuchliroq ottenka bilan ifodalaydi. *Kambag'al, qashshoq* sinonimlaridan *qashshoq* so'zi belgini kuchli ottenka bilan ifodalaydi. *Ovora, sarson, sargardon* sinonimlaridan belgi darajasi *ovora* so'zidagiga nisbatan *sarson* so'zida kuchli, *sarson* so'zidagiga nisbatan *sargardon* so'zida kuchli. *Kuch, quvvat, mador, majol, darmon* sinonimlaridan *mador, majol, darmon* so'zlari, asosan, kuch-quvvatning normal holatdan pastligini ifodalashda qo'llanadi. Demak, sinonimlar bildirgan belgi darajasidagi har xillik ham shu so'zlarning ma'nosidagi farqli ottenkalari hisoblanadi."¹²

Ta'kidlash joizki, sinonimlarni belgilashda aynan bir xil ma'nolar bilan bir qatorda differentsial semantik belgilar ham mutlaq hal qiluvchi o'ringa ega. Aytish mumkinki, sinonimlarni tavsiflashda, xususan, leksikografik tavsiflashda bevosita differentsial semantik belgilarni imkon qadar ko'proq va xo'broq tasvirlab ko'rsatish muhimroq. So'zlardagi birlashtiruvchi sinonimik ma'noni idrok etish unchalik mushukul emas, ammo sinonimik so'zlar qatoridagi differentsial belgilarni to'lasicha ilg'ash va to'laligicha tasavvur qilishni oson ish deb bo'lmaydi.

Akademik A.Hojiyev bundan 40 – 50-yillar ilgari sinonimik so'zlar qatoridagi ana shunday differentsial farqlarni quyidagicha guruhlashtirgan edi:

¹¹ Masalan, kar.: Туранский И.И. Семантическая категория интенсивности в английском языке. –М.: Высшая школа, 1990. –С.50 – 52.

¹² Ўзбек тили лексикологияси... –Б.243.

1. Emotsional -ekspressiv bo‘yoq nuqtayi nazaridan. Sinonimik qatordagi so‘z emotsional-ekspressiv bo‘yoqsiz (neytral) yoki emotsional-ekspressiv bo‘yoqdor bo‘lishi mumkin: *xunuk* (neytral) – *badbashara* (emotsional bo‘yoqdor).

2. Sinonimik qatordagi so‘zlar uslubga farqli munosabatda bo‘ladi. Masalan, *odam* – *kishi* – *inson* – *bashar* sinonimik qatorida *bashar* so‘zi, *ko‘krak* – *ko‘ks* – *bag‘ir* – *to‘sh* – *siyna* sinonimik qatorida *siyna* so‘zi poetik uslubga xos. *Pul* – *aqcha* – *mullajiring* – *yakan* sinonimik qatoridagi *mullajiring* so‘zi, *yarashmoq* – *kelishmoq* – *ketmoq* sinonimik qatoriga oid *ketmoq* so‘zi va *o‘lmoq* – *vafot etmoq* – *qazo qilmoq* – *qurbon bo‘lmoq* – *halok bo‘lmoq* – *qulamoq* – *uzilmoq* sinonimik qatoridagi *qulamoq* so‘zi oddiy so‘zlashuvga xos.

3. Sinonimik qatordagi so‘zlar hoziri o‘zbek adabiy tiliga munosabati nuqtayi nazaridan o‘zaro farqlanishi mumkin, ya’ni sinonimik qatordagi so‘z hozirgi adabiy til normasi doirasida yoki undan tashqarida turishi mumkin.

4. Sinonimik qatordagi so‘zlar ma’noni qay darajada ifodalashi jihatidan ham o‘zaro farqlanadi. Ba’zi so‘zlar belgini normal (neytral) darajada ifodalasa, boshqalari kuchli yoki kuchsiz daraja bilan ifodalaydi.¹³

Tabiiyki, keyingi yillarda dunyo tilshunosligida ana shunday sinonimik qatordagi qarshilantirishlar uchun asos bo‘luvchi shunday differentsial belgilarni yanada aniqlashtirish yuzasidan jiddiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Masalan, rus tilshunosi A.I.Olxovskaya “Rus tili sinonimiyasining semantik parametrizatsiyasi” nomli ishida bunday differentsial parametrlarning 16 tasini tavsif va tahlil qilgan, bu parametrlar quyidagilardan iborat: subyekt, obyekt, sabab, maqsad, usul, tashqi namoyon bo‘lish, davomiylik, masshtab, miqdor, intensivlik, baho, munosabat, xususiyat – holat, qism – butun, aniqlik – noaniqlik va fokus.¹⁴

O‘zbek tilshunosligida sinonimik qatorlar anchayin batafsil va ziyraklik bilan tavsiflangan lug‘atni A.Hojiyev yaratgan. Uning “O‘zbek tilining izohli lug‘ati” (Toshkent: O‘qituvchi, 1974)da o‘zbek tilidagi sinonimlarni izohlashda

¹³ Шоабдурахмонов Ш., Аскарлова М., Ҳожиёв А. ва бошқ. Кўрсатилган асар. –Б.115 – 116.

¹⁴ Ольховская А.И. Семантическая параметризация русской синонимии // Litera/ –2019. –N5. С.63 – 78 (https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=27457)

mazkur parametrlarning aksariyati o‘z aksini topgan. Ammo mazkur parametrlarning inobatga olinmaganlari ham tabiiy ravishda ancha-muncha bor. Aytish lozimki, bu lug‘at o‘zbek lug‘atchiligidagi sinonimiyaga bag‘ishlangan yagona jiddiy leksigrafik ishdir, lekin uning nashr qilinganiga qariyb yarim asr bo‘lgan. Ayni paytda O‘zbekiston mustaqillikka erishdi, tamoman yangi jamiyat barpo bo‘ldi, mamlakatimizdagi ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma’rifiy va siyosiy hayot mutlaqo yangi o‘zarlarda shitob bilan rivojlanib bormoqda. Bu, shubhasiz, tilimizda, ayniqsa uning leksikasida qonuniy ravishda o‘z aksini topmoqda.

O‘zbek tilidagi sinonimiya muammosini monografik aspektda tadqiq qilgan B.Doniyorov asosli tarzda ta’kidlaganiday, “Sinonimlar ... nafaqat semantikasining konnotativ aspekti bo‘yicha farqlanadi, balki aniq bir hollarda ijtimoiy tomondan anglangan tarixiy jihatdan saqlangan kontekstlardagi denotativ ma’nosi bo‘yicha ham farqlanadi”.¹⁵ Ammo ko‘p hollarda, N.G.Komlev qayd etganiday, so‘zda dunyoqarashni aks ettiradigan (“мировоззренческий”), madaniy-tarixiy uzv ham mavjud bo‘ladi, bunday konnotatsiya so‘zni turli ijtimoiy guruh vakillari tomonidan turli tarixiy-ijtimoiy sharoitlarda qo‘llashi asnosida yuzaga keladi, bunday konnotatsiya ko‘proq ijtimoiy-siyosiy leksikaga oid birliklar semantik strukturasi kuzatiladi.¹⁶ O‘zbek tilshunosi M.Mirtojiyev, shuningdek, so‘zning semantik strukturasi tarkibida milliylik uzvi, ya’ni milliylik konnotatsiyasining mavjud bo‘lishini haqli ravishda ta’kidlaydi.¹⁷

Alohida ta’kidlash joizki, mustaqillik davrida faollashgan semantik jarayonlardan biri so‘z va uning ma’noviy mohiyatiga munosabatning salbiydan ijobiyga tomon o‘zgarishi ekanligini sezmaslik mumkin emas. Mustaqillikdan avval bir qancha so‘zlarning ma’no talqini zamona zayliga muvofiq anchayin sub’ektiv edi, ya’ni ularning yuzi qora edi. Biz bir maqolamizda bunga e’tibor qaratgan edik: “Sho‘ro davrida yuzi qora bo‘lgan so‘zlardan yana biri *savdogar* so‘zidir. Hatto so‘zlashuv tilida bu so‘zning “xususiy manfaati uchun arzimagan

¹⁵ Данияров Б. Ўзбек тили лексик синонимларининг лисоний ва нутқий муносабати, лексикографик тадқиқи. –Тошкент: ООО “Sano-Standart”, 2019. –Б.149.

¹⁶ Комлев Н.Г. Компоненты содержательной структуры слова. –М.: МГУ, 1969. –С.122 – 129.

¹⁷ Миртожиев М. Кўрсатилган асар. –Б.38.